

FÓRUM

Lapunk nem szokott nekrológot közölni. Elsősorban azért, mert a tudomány munkásainak életművét ritkán lehet közvetlenül az életút végén időtállóan értékelni. Az azonnali megemlékezés kegyeletes túlzásait, az oly gyakran tapasztalható — noha érthető és vigasztaló — tudományos glorifikálást folyóiratunk el kívánja kerülni.

Ezúttal más történt. Hirsch Margit halálát elsősorban érzelmi űr követte. Csendes, tűnődő emlegetése a napok, hetek múltával inkább erősödött. A melegség utáni vágy és a hála néhány kollégáját, a valamikori Gyermekelektani Intézet négy munkatársát, beszélgetésre készítette. Ezt nem hallgathattuk el.

SZUBJEKTÍV BESZÉLGETÉS HIRSCH MARGITRÓL

Kolos Tamás: Számomra az emlékezés Margitra annyira személyes jellegű, hogy ezúttal nem is róla szeretnék szólni, hanem Hozzá. Úgy, mintha levelet írnék Neki, búcsúlevelet. Így kezdeném:

Margitkám!

Mi már többször elköszöntünk egymástól. Először talán akkor, amikor én elmentem az Intézetből. Aztán mikor Maga leköszönt a szekció vezetői posztjáról. Sokszor, ha az Akadémiáról hazakísértem a Vörösmarty térre. Számomra már a 90 éves ünneplés is kissé szívszorongató volt (ahol Patáki mondott nagyon szép beszédet), mert a maga örömteliségében azért a mélyben valahol ott bújkált a búcsú-motívum. Csak én éreztem így? Nemigen hiszem, hisz Jani veje is el-elcsukló hangon mondta el az ő úgyszintén szép és meleg fiúi szavait.

Lám, nyelvünk finomsága: levelem elején még elköszönést írtam, s most, időben közelítve a mához már a búcsú szó jött elő.

Igen, ez most már nem elköszönés, hanem búcsú. Tudom, hogy közhely, mégsem restellem leírni: alig hiszem! Túl sok azoknak a hol egymás mellett, hol fizikailag távolabb, de érzelmileg egymástól sohasem eltávolodottan eltöltött éveknek a száma ahhoz, hogy a véglegest — a szó valódiságában — át tudjam élni. Alighanem igazából nem is akarom. Talán érthetően: a Maga keze alatt kezdtem tanulni a szakmát, fiatalon, s ma én vagyok annak egyik öregje. Nagy ív, több évtized.

Remélem, nem bánta meg, Margitkám, hogy akkor bátorsággal — mert kissé „kétes elem” voltam — odavett az ambulanciára. Ez a „remélem” kicsit farizeus fordulat: tudom, hogy nem bánta meg, mert mindig tudtam, hogy szeret. S ezt nem volt nehéz tudnom. Bősséggel árasztotta az érzelmet. Amit aztán igyekeztem továbbadni, miként a gyermekszerepet, az emberben való bizodalmat, a beteghez fordulás készségét, a szakma iránti alázatot is, amiket elsősorban Magától kaptam.

Margitkám — remélem, hogy a kapottakkal nem sáfarkodtam rosszul, hogy talán sikerrel plántáltam át valamicskét a következő generációkba szellemiségéből, emberségéből, lényének meleg sugárzásából, amit majd ők visznek tovább és adnak át a fiataloknak, s ami így jó fűzérre fonódik a végtelen láncolatában.

Harsányi István: Margit mindenről szeretett tudni, ami az Intézetben történt, de sohasem azért, hogy valakit — pozíciójának előnyei birtokában — kellemetlen helyzetbe hozzon. Sokkal inkább jellemezte őt a genuin békítő, egyeztető szándék. Lassú léptekkel, koncentrált figyelemmel járt-kelt a folyosón, be-benézett a munkaműhelyekbe, s érdeklődéssel figyelte, hogy dolgoznak, játszanak a gondjaira bízott gyermekpáciensei. Minden-kivel szívesen szóbaállt, minden munkatárs ügyesbajos dolgait, problémáit jól ismerte, és ahol tudott, feltétel nélkül segített.

A pozitív gondolkodás elméletét a gyakorlatba is átvitte, s jóhiszeműen közelítette meg a problémákat. Sokkal inkább elnéző volt, mintsem rosszindulatúan fürkésző, hibát kereső. Sok kellemetlenségtől kímélte meg az intézet munkatársait.

Figyelmes és tapintatos volt. Az intézetből kikerülő, nyugdíjassá váló munkatársakkal szinte egyedül ő tartotta a kapcsolatot.

Hosszú ideig érdeklődött a produktív munka iránt. Szorgalmasan, kitartóan tanult, tájékozódott a terepen, s hallatlanul hosszú ideig becsületesen és jól végezte vállalt feladatait. Impozánsan tudta felszínen tartani

magát, s ahol érezte, hogy segíteni tud, hosszú élete legvégéig tékozolta energiáit.

Sohasem azt latolgatta, hogy munkatársai mihez nem értenek, hogy miért haladnak az övétől idegen csapásokon, hanem a bennük fölfedezett értékeket honorálta, és segítette kibontakozásukat. Ő és én alapjában véve nagyban másfajta emberek voltunk, mégsem éreztem soha, hogy engem más vágányra irányítani vagy éppen téríteni kívánt volna.

Nyilvánvaló emberi értékeiért őszintén szerettem Hirsch Margitot, míg élt, és melegen őrzöm emlékét, s közérdekből jószívvel kívánom, hogy minél több mai és holnapi pszichológus legyen olyan nyitott és humán töltetű ember, amilyen ő volt. Annál nagyobb szükség van erre akkor, amikor a pszichológia — másféle értékeket hangsúlyozva — nagyon hajlamos az elembertelenedésre, a gépies, mechanikus, a humán jelleget bagatellizáló attitűdre. Szerintem ugyanis a pszichológia legfőbb feladata éppen az emberi minőségek fokozása.

Marton Lajosné: Az Intézetben Margitot „Hirsch mama”-ként emlegettük. Én is azok közé tartoztam, akik számára elsősorban meleg és gömbölyű, óvó és értő mama volt. Tanácsadó a gyermekproblémákban csakúgy, mint a „kényes” politikai-ideológiai kérdések esetében. Az utóbiákban korántsem csak tanácsot adott. Talán nem ez az a hely és alkalom, amikor egyedi esetek részleteivel kellene megemlékezni arról, hogy 1956 végén, 57 elején hányunkat óvott meg a zaklatásoktól. Volt, akit okos-ravaszkas emberséggel, jól átgondolt, naívnak látszó érveléssel a börtöntől mentett meg — s tette mindezt párttitkárként.

Tapasztalatból tudom, hogy az 56-ot közvetlenül követő időkkel nem ért véget az Ő „pártos” embertóvó szerepe. A „konszolidáció” időszakában egy izgalmas délután alatt fenyegető politikai rémet űzött el a közlemből. Az pedig, akinek van némi tehetsége a hálára, tudja: a külső és belső fenyegetettség pillanatában adott — és mástól nem remélhető — segítség emléke milyen erős; egyre a melengető és tiszteletre készítő visszaemlékezésre sarkall.

Volt Margitnak egy tudomány-mentési stratégiája is. A pszichoanalitikus elmélet és gyakorlat kiátkozásának időszakától Margit a „dinamikus klinikai szemléletű énpszichológia” mezében a mélylélektan egyik vonulatának szerzett menlevelet. Ez alatt a szemléleti ernyő alatt gyerekeket lehetett értően gyógyítani, érdeklődőket kiképezni. S lám, ennek a már funkcióját veszített elméleti igyekezetnek a jelentőségét ma milyen könnyű

lebecsülni, megfedkezni arról, hogy akkoriban a közölni kívánt gondolatokban szükségképpen alakváltozást okozó külső nyomás mekkora is volt.

Úgy emlékszem Margitra, hogy mindig mentett: kallódó-beteg gyermeket, bajbajutott kollégát, nyomorgatott pszichológiai szemléletet. Mentett toporogva, néha „elkenve” a problémát, de céljában mindig kitartóan. Margit kitartó volt a századeleji humánus baloldaliságában, és kitartó az eltorzult eszme kárvalottjainak mentésében. Margit ezt nem ambivalensen tette. Megszokta az élet, a pszichikum kuszaságát, jól tűrte ellentmondásait. Saját szellemi és erkölcsi horizontjával összhangban igyekezett cselekedni.

Jó volt, hogy közöttünk volt. Jó, hogy köszönetet mondhatunk.

Gádorné Donáth Blanka: Mindig különös, elgondolkodtató érzés, amikor eltűnik a látóköreinkből, az élettereinkből valaki, akivel hosszú ideig éltünk egy korban, körben, helyen. Hát elment Margit is, a nem könnyű, de szinte mindig mosolygósan élt élet után, magas kort megérve. Gyermek- és emberszeretete, az egész Gyermeklélektani (később Akadémiai) Intézet számára oly előnyös, óvó politikai magatartása mellett, után én arról szeretnék szót ejteni, ami engem a legjobban megragadott benne: minél idősebb lett, annál erősebben. Ez pedig az az imponáló szívósság és tartás, ami őt végig és egyre inkább jellemezte. Ezt szeretném egy kicsit körbejárni. Erősítésül a magam számára és talán némi figyelemfelkeltésül a sokkal fiatalabbaknak.

Amikor 1951-ben a Mérei Ferenc-féle Mária Terézia téri Intézet a hiábavaló mentési kísérletek után — már Radnai Bélával az élén — megszűnt, akkor kerültem a Gyermeklélektani Intézetbe. Hirsch Margit jelenléte ott intenzív volt, több szempontból is. Mi, akkori fiatalok, Murányi Zsuzsi, Kabai Toncsi, Berki Magda, én magam szorosan együttműködtünk Vele a klinikai terápiás munkában. Ő volt az egyik — fontos — pólus, akihez olyan egyszerűen és természetesen oda lehetett menni gyerekügyben konzultálni. A másik hely, ahová inkább „audienciára” jártunk, a délelőtti feketére az orvosi szobában összegyűlt köztiszteletben álló hármasfogat: Éderváriné (Nuskó), a gyerekorvosunk, Lénárd Edit, Baranyai Erzsébet és ha ott volt, Lóránd Blanyi, a Lipótmezei Elmegyógyintézetből be-bejáró, nekünk szinte legendás gyermekpszichiáter. Ők voltak a felnőttek, az előttünk járó generáció. Akik nekünk — valamilyen szempontból, nem ugyanabból — mind fontosak voltak, számítottak.

Ebből az összefüggő szigetből Margit azzal emelkedik ki a számomra maradandóan, amit életünknek ez a megfoghatatlan tényezője, az idő művelt vele. Az évek, majd az évtizedek múlásával Margit egyre nőtt a szememben.

Az imént említett időszakból előttem van a mosolygó, kedves figurája, hangja, beszédmódja, stílusa. De a képsor változik. Már elég sok éve annak is, amikor először megdöbbsentem, különböző rendezvényeken, konferenciákon, hogy mennyire megöregedett. Külsőleg! Egészen addig, amíg árnyéka lett önmagának. Kívülről, látványnak. Mert ami igazán számított és aminek a kifejezésére szinte dadogva keresem a szavakat, az a személyiségének általam sokáig nem is sejtett szténikus ereje! A tudásvágya mindazokon a területeken, ami neki korábban is fontos volt; az involváltsága; a jelen lenni és részt venni akarása — nem szűnő igénye, hogy lépést tartson a szakma kérdéseivel. A maga módján végig.

Ahogy túltette magát a romlandó, cserbenhagyó testen, azon, hogy rosszul hall, rosszul lát, és mégis! Ezt benne nagyon mélyről fakadónak, nagyon őszintének érezte az ember, mert így, ennyi ideig és következetesen ezt másként nem is lehetett volna csinálni! Had' említsem még azt az emlékemet, azt a képet, mely az eddig mondottakat illusztrálhatja. A lakásán voltam, valami közös szakmai kérdést megbeszélni. Margit lelkesen fejtette ki a mondanivalóját, irodalmi adatokra hivatkozott, de úgy, hogy mindjárt elő is vette a vonatkozó irodalmat — és a nagyítóját. Fesztelenül, tárgyiasan, narcizmus és zavar nélkül; a dolog volt a fontos! És az ő egész magatartása s ami mögötte érződött: tiszteletet keltő és katartikus hatású.